

Besættelsen i Klitmøller **Anden Verdenskrig - Klitmøller**

Fag:

Historie, dansk, religion

Klassetrin: Overbygningen (7.-10. Klasse)

Årstid: Hele året.

Kort om forløbet:

Eleverne skal aktiveres med udgangspunkt i hændelser, som har fundet sted i Klitmøller. De arbejder med begreberne *krig – fred – besættelse* og arbejder konkret med bunkerbyggeri, mineulykker (1944), uheld med håndgranat (1945) og et digt på dialekt (1946).

Formål:

Eleverne skal ved at beskæftige sig med besættelsestidens spor i Klitmøller få viden om og kendskab til forsvarsværker under krigen.

Sted:

Kystbatteri syd for Klitmøller, for enden af Trøjborgvej, hvor der er en større parkeringsplads. Adgangen til stranden foregår ad en sti gennem batteriområdet. Batteriområdet er lejlighedsvist afspærret, når der afholdes skydeøvelser i området.

Forberedelse:

Eleverne arbejder inden besøget med besættelsen, f. eks kap "Balance og besættelse" i Jens Aage Poulsens "HIT med Historien", Gyldendal 2005 pp 106 – 147, særligt s. 127 og frem. I "Ny historie for ottende", gyldendal uddannelse 2000 pp 76-85 er besættelsestiden også beskrevet.

I danskundervisningen kan de læse "Den gode soldat" af Viggo F. Møller, der er et sarkastisk/hadefuldt digt fra den danske modstandskamp.

Hvad skal du bruge:

Målebånd/tommestok, notatblok. Træ, hammer og søm til fremstilling af en lille støbekasse til en bunker – kan evt. fremstilles hjemmefra. Medbring en plade, der kan bruges til et mindesmærke. Læreren må sørge for, at baggrundsteksten er til rådighed under besøget – print teksten ud og laminér den så der er en pr 2 elever.

Hvor lang tid tager undervisningen:

Ca. 2 timer

Museet for Thy og Vester Hanherred

Sådan gør du:

A. Byg en bunker i vådt sand:

Brug øjnene og målebåndet og lav en skitse af en bunker. Ca. 150 m fra P-pladsen er betonbunkere blevet ødelagt i forbindelse med hjemmeværnets sprængningsøvelser. Find spor efter støbekasser og jernarmeringen i betonen og løbegrave uden for bunkerne. Lav derefter en støbekasse og støb en lille bunker i vådt sand – husk løbegravene bagefter. Som armeringsjern kan bruges tynde grene. Har man ikke materiale til en støbekasse, kan man lave bunkeren uden,

B. Opfør et mindesmærke:

Det er lige efter krigen, og I skal bygge et mindesmærke over 12 fiskere, der mistede livet på havet ved tre mineulykker i 1944. Opfind en inskription til mindepladen. Hvis I vil bruge navne og datoer, kan I få dem fra mindestenen på kirkegården.

C. Kast med håndgranat:

Læs teksten om ulykken i juni 1945. Håndgranater havde en vægt mellem 350 og 600 gram. Find nogle lige store sten, der kan bruges som håndgranater. Man kan lave en primitiv vægt med et bræt, der balancerer over f.eks. en rundstok. Find sten, der får brættet i ligevægt, når der anbringes én på hver ende. På stranden kan I kaste med "håndgranaterne" og måle, hvor langt I kan kaste.

D. Digtet "Æ Tysker' dje Stuer Kanoner"

Hjemme:

Eleverne læser digtet "Æ Tysker' dje Stuer Kanoner" op for hinanden to og to, og der laves en liste over de ord, som I ikke forstår. Prøv at udtale ordene, og find eksempler på enderim i digtet. Find i fællesskab på klassen sammen med læreren ud af, hvad sangen handler om.

Hvad signalerer forfatteren ved at stave på den måde?

Ude:

Skriv et digt om en tysk soldat, Herman, som har været i krigstjeneste i Klitmøller, eller om en dansk arbejder, som har været med til at bygge bunkerne. Start med at skrive nogle episoder ned, som han har oplevet. Vælg om det skal være et alvorligt eller et komisk digt, inden I begynder.

Baggrund:

Batteriet blev anlagt i efteråret 1941 til beskyttelse af en radiostation i den nordlige del af Klitmøller samt den sydlige flanke af 38 cm batteriet i Hanstholm. Arealet er 700 x 300 m og indeholder ca. 40 betonanlæg. Batteristillingen var helt feltmæssigt indrettet med mandskabet indkvarteret i træbarakker. Besætning var i 1941 normeret til 69 mand. I løbet af voksende mandskabsstyrken til 150 mand. Den forreste del af batteriets bunkere er skyllet ud af klitterne og er delvist nedsunken i stranden. I baglandet er batteriets jordstillinger imidlertid velbevarede.

Museet for Thy og Vester Hanherred

I første omgang blev feltkanonerne opstillet på betonfundamenter fastspændt i deres hjullavet. I forbindelse med udbygningen af "Atlantvolden" begyndte man fra sommeren 1942 at bygge kraftige betonbunkere med to meter tykke vægge og lofter. I sommeren 1944 blev batteriets kanoner flyttet ind i bunkere med skydeskår og anbragt i en sokkellavet. Udbygningen af stillingen foregik næsten helt frem til krigens slutning, idet den sidste bunker i batteriet blev støbt i marts 1945.

Hovedhjørnestenen i tyskernes forsvarsanlæg var et batteri i Hanstholm med 4 store 38 cm kanoner (38 cm angiver kanonløbets indvendige diameter). Digtet "Æ Tysker' dje Stuer Kanoner" knytter sig til en prøveskydning af den første af disse kanoner i juni 1941.

Fiskerne var hårdt ramt under krigen. I lange perioder forbød tyskerne dem at fiske, og mange af deres sædvanlige fiskepladser var belagt med miner, for at tyskerne ville forhindre englænderne i at sejle ind i Skagerrak. Selv om fiskerne var forsigtige, skete der alligevel uheld. Hårdest gik det ud over Klitmøller, der i sommeren 1944 mistede 12 af sine fiskere. Det skete, da tre kystbåde blev minesprængt. Tabet udgjorde en syvendedel af Klitmøllers aktive fiskere. "Arken" forliste d. 1. juni i et minefelt nordvest for Klitmøller, og 4 mand omkom. "Emanuel" og "Gefion" forliste i et nyudlagt minefelt ud for Stenbjerg d. 4. August, og 8 mand omkom. Mindestenen over de 12 krigsforliste fiskere på Klitmøller kirkegård er fredet.

Fælles mål2 (uddrag):

Historie, efter 9. klasse:

- kende forskellige måder at løse konflikter på i tid og rum og vurdere effekten af forskellige fredsbevarende og konfliktløsende aktiviteter
- give eksempler på, at en periodes fremherskende værdier og holdninger kan forklare afgørende begivenheder og samfundsforandringer
- kunne beskrive forskellige tidsaldres former for magtanvendelse og diskutere begrundelser og konsekvenser
- kunne sammenligne egne livsbetingelser med foregående slægtleds og diskutere, hvilke forhold der er ens, hvilke der er forskellige og baggrunden herfor

Dansk, efter 4. klasse

- udtrykke forståelse af det læste mundtligt og skriftligt

Forslag til videre arbejde:

Er man af sted i Vestjylland er det oplagt at besøge Hanstholmfæstningen, der på glimrende vis illustrerer mange af 2. Verdenskrigs facetter: <http://www.museumscenterhanstholm.dk/>

Museet for Thy og Vester Hanherred

Vil man arbejde videre med Thy under Besættelsen, kan anbefales bogen ”Krigsværk, Thy og Mors under Besættelsen 1940-1945” (Findes på hjemmesiden www.thistedmuseum.dk under ”Tema”).

”Den tyske besættelse af Thy og Thisted” er titlen på en artikel i Historisk Årbog 1951 og 1952. (Findes på hjemmesiden www.thistedmuseum.dk under ”Historisk Årbog”)

Litterært passer Viggo F Møller eller Morten Niensens digte også godt ind i forløbet.

Kontaktinformation:

Vorupør Museum, tlf. 97938850.

Forfatter:

Svend Sørensen

Keywords:

Besættelsen, Klitmøller, bunker, kanoner, miner, håndgranat.

Supplerende materiale:

www.museumcenterhanstholm.dk – med informationsmateriale om 2. Verdenskrig.

Jens Andersen: Atlantvolden fra Agger til Bulbjerg. 1999.

1998 De første tyske kanoner på Hanstholm, af Jens Andersen

<http://www.thistedmuseum.dk/Historisk%20Årbog/Årgang%201998/Andersen,%20Jens%20%20De%20første%20tyske%20kanoner%20på%20Hanstholm.pdf>

1995 Allierede flyvergrave i Thy og Vester Hanherred, af Frank Weber

<http://www.thistedmuseum.dk/Historisk%20Årbog/Årgang%201995/Weber,%20Frank%20%20Allierede%20Oflyvergrave%20i%20Thy%20og%20Vester%20Hanherre.pdf>

Museet for Thy og Vester Hanherred

Baggrundstekster:

Thisted Socialdemokrat 16/6 1945:

Eksplodingsulykke i Klitmøller**Dansk soldat dræbt og to andre såret**

En ny forfærdelig eksplosionsulykke skete lørdag eftermiddag i Klitmøller, hvor tre danske militærpersoner synes at have været meget letsindige i deres omgang med de farlige ting, som tyskerne efterlader. Efter hvad der meddeles os, stod de ved en bunker med en håndgranat, som den ene af dem, menig Alfred Larsen fra Harten ved Hjørring, afsikrede og kastede. Granaten ramte imidlertid bunkervæggen og kom tilbage igen. Larsen greb den for på ny at kaste den fra sig, men den eksploderede i hænderne på ham, og han blev frygteligt tilredt. Begge hænder blev revet af, og han rantes i benene og flere andre steder af sprængstykker. Også de to andre soldater blev ramt, og den ene fik en granatsplint i den ene lunge.

Alle tre blev af Falck kørt til Thisted sygehus. Her fik Alfred Larsen den ene arm amputeret oven for albuen og den anden på underarmen, men han døde i nattens løb. Han havde lidt et stort blodtab. Han blev 25 år gl. og efterlader sig hustru og et lille barn.

Jens Nicolaj Christensen:

Æ Tysker' dje Stuer Kanoner

No di æ væk, ka'et eet' gjø aa sæj,
 te di Tysker' di va no nøj praalvorn Strabejs,
 Som di da kund skaab sæ aa ta po Væjj,
 blaat di sku' spøt eller ta'r djæ Nies.
 De skuld' aalti lye aa Praas aa Staahæj,
 aa de past dæm bejst, hvis di so en va ræj.
 Saaen va'et da osse dengaang de fand' o
 aa lav stue Kanoner i Stæj faa dem smo,
 da rænd' di rundt o æ Holm aa faataal,
 te nær di skuld' sky', kund' dæ ingenteng hold'.
 I fjovten Daw haad vi djæ Tur aa dje Rend,
 æ Huus bløv taal op aa maal op hver en jæn,
 faa nær di haad skot mæ diæ stuer Kanon.
 vild' æ Huds fo en hiel ajen Fakson.
 Æ Daer aa æ Vinjer maat et væ lot,
 faa saa vild' di spring ve æ Knald fræ æ Krudt.
 Saa skuld' vi si ætter forovn aa fornejn,
 æ Billeder skuld' nie, men æ Sæm maat blyv sejjen,
 æ Spejl maat hværken leg eller hing –
 hvis et vi rejst væk, vild' wo Trommelhind' spring,

Museet for Thy og Vester Hanherred

vi skuld hiel te Tved eller Skjeldsgord Bakk',
 dæe kund' vi saa sej en Daasti aa snaakk'
 mens æ Tysker' fik skot en fi' Skod eller trej,
 ja saan bløv di ve - aa manne va ræj.
 De va væst faa dæm mæ forloren Tænd',
 di skuld hiel ud o Ballerum Hie hver jen.
 Men vi wa no nown, dæ snød den Daae,
 da di hæer fi' Skod eller trej skuld' go aae,
 fu vi had' no løst wos te Rætt' i en Bog
 a jen, dæ va nøj en Graan drøwen Slog,
 aa om de hæer Skyden han osse faatold',
 te æ Trommelhind den kund' no sajtens hold',
 naar blot i de Law æ Ku'ul stak i Rend,
 vi haaj en Stomp Pind imell' vo Tænd'.
 Aa vi vild' no gja'e nok si aa faanemm,
 hvodan de spænd' aa, aa saa bløv vi hjæmm.
 Vi va slæt et saa drete ve di hæer Kanoner,
 faa di brojt nue brølendes stue Patroner.
 Men dæ va en Krom Dig en Støk søjen æ By,
 saa dær kund' vi Leg' faa djæ Skyden i Ly.
 Dæ'er rend vi saa hæn mæ æ Pind i wo Mund,
 aa Aj's kom baade mæ Kat aa mæ Hund,
 di skuld' et go dæhjæmme aa kom gal astæj,
 Kræn Knap haaj taaen hans Bornholmer mæj,
 de wa mæ aa pas o, hva æn mjest holdt aa,
 faa fae de wa Awten, en kjendt et æ Daa.
 De føst Skod skul go omkreng æ Klok' ni,
 men føst bløw en de, aa saa bløw en ti,
 aa vi laa aa Keg aa tøgged de hæer Kakkelovnsbrind',
 aa ve'st knap, hvovidt vi skuld' roel eller grinn.
 Dæ wa jen dæ saae, i de Law han tared hans øwn:
 „Aa di Tysker', dæ wa aaller nøj sand' i djæ Løwn.”
 Mæn da æ Bornholmer slow ølle just,
 saa skod di en Skod, aa dæ kom en graan Pust –
 æn Fowl skræpped op, aa æn Foer stak i Rend,
 aa vi smed æ Pind', vi had mell wo Tænd' –
 vi keg wos omkring - hæn po æ Væj
 nue Tysker' stejled baagøwer li po æ Stæj,
 men de wa no nøj, dje Kaptejn had saa,
 te de skuld' di gjø, naar en stue Kanon gik aa.
 Men bette Pier saae: „Mon de wa æ Skod -,
 eller wa'et æ Bornholmer dæ tabt' æn Lod'?”
 Vi ke'g i æ Ka'es, dæe wa et nøj i Bræk,

æ Klok' hyvled aa ætter tøl, aa vi fæk
wos en Grin aa de hæer tysk' Praaleri -,
dæ wa trej Skod tebaag, mæn wo Skræk wa faabi.
Vi sov te æ Klok' wa hænad fi'-fem,
da wa de færre, aa saa gik vi hjem.
Hæn o æ Awten kom dæm fræ Skjeldsgord igjen,
aa si'n kom dem, dæ wa længer hænn.
Di wa aalsammel løkle ve aa kom hjæm
aa find' i Behold baade Belder aa Sæm,
Vinjer aa Daer - aa æ Hu'us et aa glæmm,
faa en holder ilywel aa de dæhjæmm.

Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1998, s. 45.
Trykt første gang i Thisted Socialdemokrat 16. juli 1946.

Bunkers ved stranden i Klitmøller.